До спеціалізованої вченої ради Д.08.727.02
у Дніпропетровському державному
університеті внутрішніх справ

49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Колесника Валерія Аркадійовича
на дисертацію **Мельниченка Сергія Петровича** за темою «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Соціально-економічні та політичні перетворення, що відбуваються сьогодні в Україні, належні темпи розбудови демократичної правової держави гальмуються серйозним загостренням криміногенної обстановки, зростанням рівня й професіоналізацією злочинності, яка наблизилась до факторів політичного значення, стала суттєвим дестабілізатором суспільного життя. В структурі загальної злочинності погіршились її якісні показники, що має прояв насамперед у збільшенні кількості насильницьких та агресивно-руйнівних проявів, під час яких зловмисниками використовується вогнепальна зброя, вибухові пристрої. Міжнародна й внутрішня ситуація, нажаль, створюють умови для незаконного придбання й переміщення територією нашої країни таких небезпечних знарядь вчинення тяжких злочинів. В той же час питому вагу в забезпеченні нормального існування суспільства і кожної його особи становлять дії правоохоронних органів щодо забезпечення охорони людини, її життя й здоров'я як найвищої соціальної цінності. Одним із напрямів таких дій правоохоронців виступає припинення ними будь-яких можливостей незаконного обігу вогнепальної зброї, її вилучення і встановлення та притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні таких злочинів. Досудове розслідування злочинів, як і будь-яка інша професійна діяльність, потребує свого забезпечення. Питання криміналістичного забезпечення діяльності слідчого, прокурора завжди були й на тривалий час ще

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Вх. № 10181
"17" 10 2016 р.
Основний док. 13
Додаток

залишатимуться тими, що розкривають окремий зріз проблемних аспектів теорії й практики досудового розслідування злочинів. Цілком зрозуміло, що відповідної уваги науковців і практиків вимагають питання методики розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї, чому і присвячено дисертаційне дослідження С.П.Мельниченка.

Актуальність теми даного дослідження не викликає сумнівів. Адже чисельні випадки незаконного переміщення вогнепальної зброї територією України створюють умови для її використання злочинними угрупованнями та окремими злочинцями під час вчинення тяжких злочинів, які не лише створюють реальну загрозу, а й завдають шкоду життю, здоров'ю людей, майновим інтересам фізичних та юридичних осіб тощо. Доволі високий рівень криміналізації населення нашої держави створює підґрунтя для суттєвого збільшення злочинів, пов'язаних з незаконним обігом вогнепальної зброї. В той же час слідчі, прокурори не завжди швидко й результативно здійснюють досудове розслідування за фактами виявлених злочинів, причинами чого є недостатній рівень володіння ними знаннями з криміналістичного аналізу, відсутність сучасної методики розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї, якою б були враховані особливості сучасної криміногенної ситуації в Україні.

Не правильним буде стверджувати, що зазначеним питанням до сьогодні не надавалося значення в криміналістиці, що за даною тематикою не здійснені цілісні наукові дослідження в Україні та за її межами. На вагомий криміналістичний внесок попередників у справу протидії незаконному обігу вогнепальної зброї вказує сам дисертант, з повагою називає широко відомі й менш відомі прізвища науковців, аналізує їх праці і спирається на попередній досвід під час формулювання й відстоювання власних наукових позицій. Чітку доведеність має та теза, що дане дослідження враховує сучасний стан протидії окремому виду злочинів і розкриває з нового боку криміналістичні питання, розв'язання яких може бути покладеним в основу розроблення цілісної методики розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї. Саме

тому не викликає сумнівів ***теоретичне значення*** роботи і ***практична спрямованість*** отриманих дисертантом результатів.

Здійснене наукове дослідження має беззаперечний **зв'язок з відповідними науковими програмами, планами, темами**, виконане відповідно до Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 12.02.2007р. № 105/2007, Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р., відповідає положенням Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схваленої Указом Президента України від 21.10.2011 р. № 1000/2011, передбачено планом заходів МВС України, затвердженим наказом МВС України від 08.08.2012 № 685, входить до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності ОВС України на період 2015-2019 рр., та Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011-2015 рр., затверджених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 24.09.2010 № 14-10, а також передбачено загальноуніверситетською науковою темою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ «Теорія і практика застосування кримінально-правових і кримінально-процесуальних норм, кримінологічних, криміналістичних заходів протидії злочинності в Україні органами внутрішніх справ» (стор. 7 дис., стор. 2 автореф.).

Мета даного наукового дослідження відповідає його предмету та правильно й достатньо повно розкривається у поставлених дисертантом задачах. Правильним слід вважати й визначені дисертантом *об'єкт і предмет* дослідження, а застосовані ним загальнонаукові й спеціальні методи дали змогу отримати правильні результати і належним чином їх обґрунтувати.

Емпірична база даного дослідження є цілком достатньою для того, щоб стверджувати про об'єктивність зроблених висновків. Наведені результати вивчення значної кількості матеріалів кримінальних справ та проваджень за майже 8 років, опитувань респондентів з числа працівників прокуратури, слідчих МВС, оперативних працівників та експертів слугують важливою ілюстрацією до власних висновків молодого науковця.

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, що сформульовані в дисертації та авторефераті, визначається такими обставинами. Насамперед, дисертант вивчив та проаналізував значний масив наукових джерел як загальнотеоретичного, так і спеціального характеру, які стосувалися тематики дослідження. Під час викладення матеріалу цієї праці використано об'єктивну критику і науковий стиль полеміки, зрозумілу мову висловлювань, що вказує на вдало обрану методику дослідження та раціональне використання загальнонаукових та спеціальних методів пізнання.

Наукові висновки та рекомендації дисертанта ґрунтуються на методі системного аналізу положень чинного на сьогодні й в попередні історичні періоди кримінального та кримінального процесуального законодавства, спираються на закони філософії, логіки, враховують розробки криміналістики і інших галузевих правових наук, нормативні приписи відомчих актів та інструкцій, статистичних даних і окремих аналітичних матеріалів Державної судової адміністрації, Служби безпеки та МВС України за 2006-2016 рр. Достовірність одержаних наукових результатів обумовлена й тим, що сформульовані дисертантом нові положення та його власні висновки не суперечать усталеним, апробованим науковим положенням, які визнані сучасною наукою криміналістикою.

Основні результати дослідження **достатньо повно й належним чином відображені** у п'ятнадцяти наукових публікаціях, з яких сім у наукових журналах та збірниках наукових праць, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук, з яких одна в періодичному виданні іншої держави та у восьми тезах доповідей за результатами участі дисертанта у науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах (стор. 16-17 автореф.).

Все це дає підстави для висновку про належний рівень обґрунтованості основних положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхню достатню за кількістю та змістовним наповненням репрезентативність, що свідчить про належний науковий рівень даного дослідження, яке за своїм змістом і розглядом проблем відповідає поставленим вимогам.

Дисертація відзначається певною **науковою новизною,** оскільки вперше на сучасному етапі розвитку вітчизняної науки криміналістики на монографічному рівні, а не в окремих й розрізнених наукових публікаціях розглядається проблема комплексного дослідження важливих питань методики розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї. У результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося сформулювати низку положень, висновків і рекомендацій, що й мають новизну й водночас вказують на важливе теоретичне та практичне значення. Треба визнати, що дисертантом уперше:

– розроблено структуру криміналістичної характеристики незаконного переміщення вогнепальної зброї;

– визначено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї;

– надано сучасну характеристику основних способів вчинення незаконного переміщення вогнепальної зброї.

Певною новизною відрізняються ті результати, які вказують на удосконалення підходів до поняття криміналістичної характеристики дослідженого виду злочину як інформаційної моделі найбільш типових взаємообумовлених ознак щодо способу вчинення злочину, предмета посягання, слідової картини, особи злочинця та інших обставин, що мають значення для досудового розслідування; конкретизують обставини, що підлягають доказуванню при розслідуванні незаконного переміщення вогнепальної зброї; пропонують алгоритм дій слідчого, спрямований на вирішення типових слідчих ситуацій під час досудового розслідування, а також ті, що сприяють подальшому розвитку наукового забезпечення оптимізації тактичних прийомів проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових дій.

Зазначене дало змогу дисертанту по новому підійти до дослідження важливого кола проблем, які до сьогодні залишилися поза увагою вітчизняних вчених, але мають важливе теоретичне й практичне значення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути з успіхом використані, а окремі з них вже на даний час використовуються:

- *в науково-дослідній сфері* - як підґрунтя для подальшого удосконалення і розвитку методики розслідування окремих видів злочинів (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 16.05.2016; Університету митної справи та фінансів від 09.08.2016);

- в *практичній діяльності* для удосконалення діяльності оперативних та слідчих підрозділів прокуратури та Національної поліції України (акти впровадження Слідчого управління прокуратури Дніпропетровської області від 07.04.2016, Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України від 10.05.2016, Дніпропетровської місцевої прокуратури № 1 від 11.05.2016), при проведенні навчально-методичних семінарів і практичних занять у системі службової підготовки, а також на курсах підвищення кваліфікації працівників оперативних і слідчих підрозділів;

- в *навчальному процесі* - при викладанні навчальних дисциплін «Організація розслідування злочинів», «Криміналістика», «Криміналістичні засоби та методи розкриття і розслідування кримінальних правопорушень», «Оперативно-розшукова діяльність», «Кримінальний процес», а також при підготовці підручників, посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять з криміналістики, кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 18.05.2016).

Структура та обсяг дисертації й визначені назви розділів та підрозділів відповідають назві й завданням дослідження, відображають його логіку та послідовність здійсненого пошуку, спрямованість на досягнення поставленої мети, забезпечують його цілісність і завершеність. Дослідження

складається із вступу, трьох розділів, які охоплюють десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Оцінка змісту дисертації. Автором висвітлено та опрацьовано комплекс проблем щодо розкриття сутності й змісту криміналістичної характеристики та особливостей розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї, порядку й тактики проведення деяких слідчих (розшукових) дій.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї» присвячено питанням, які слугують своєрідним вступом до розгляду проблематики дослідження і водночас слугують його стрижнем, який проходить крізь усю дисертацію (стор. 14-90 дис., стор. 7-10 автореф.).

В цьому розділі дисертант на підставі аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, вітчизняного й зарубіжного законодавства та інших нормативних матеріалів дає оцінку кримінально-правовим аспектам незаконного переміщення вогнепальної зброї і, відштовхуючись від них, визначив поняття криміналістичної характеристики незаконного переміщення вогнепальної зброї, як інформаційної моделі (системи даних) про найбільш типові взаємообумовлені ознаки цього виду злочину, предмета посягання, слідової картини, особи злочинця та інших обставин, що мають значення для досудового розслідування. Її структуру складають: предмет посягання; способи вчинення злочину; слідова картина; особа злочинця.

Заслуговують на увагу й отримують визнання визначені й описані автором окремі способи вчинення злочину дослідженої ним категорії, що об'єднує:

1. Способи підготовки до злочину: 1) визначення способу переміщення вогнепальної зброї; 2) визначення маршруту переміщення зброї; 3) підшукування справжніх або виготовлення підробних документів; 4) визначення місця приховування зброї (схованки); 5) підготовка маскуючих засобів (муляжів, шухляд, контейнерів); 6) вивчення маршруту руху транспорту і заходів перевірки вантажу; 7) пошук осіб, які згодні за

винагороду перемістити зброю; 8) створення алібі у період переміщення зброї; 9) пробні відправлення незначної частини вогнепальної зброї.

2. Способи безпосереднього вчинення злочину з використанням: 1) транспорту (автомобільного, залізничного, морського і повітряного); 2) поштових відправлень; 3) «попутного» транспорту (пошук перевізників відбувається через Інтернет-сайти); 4) особисто при собі (у валізі, предметах-схованках або під одягом; 5) спеціально обладнаних тунелів і шахт або автоматизованих чи дистанційно керованих пристроїв (квадрокоптери, безпілотники, плаваючі засоби); 6) природних умов (сплавлення річкою чи повітряними кулями) або спеціально підготовлених тварин.

3. Способи приховування злочину: 1) приховування зброї в певному місці; 2) вжиття заходів щодо запобігання витоку інформації про переміщення зброї; 3) знищення слідів злочину – збройового мастила, документів, схованок, засобів маскування.

Конкретні способи вчинення злочину ілюструються прикладами з кримінальних справ (проваджень), які вивчав дисертант. Крім того, автор обґрунтовано окреслює і характеризує коло осіб, які можуть незаконно переміщувати вогнепальну зброю, що значно звужує коло пошуку причетних до вчинення злочину.

У Розділі 2 «Основні положення організації та планування розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї» розглянуто типові слідчі ситуації та версії, що висуваються на початковому етапі розслідування, а також пропонується алгоритм дій слідчого, спрямований на вирішення цих ситуацій (стор. 91-114 дис., стор. 10-12 автореф.).

Здійснивши аналіз різних наукових підходів до розуміння слідчої ситуації, типової слідчої ситуації, дисертант дає характеристику типової слідчої ситуації відносно дослідженої ним категорії злочинів. Типовими для початкового етапу розслідування дисертант вважає такі слідчі ситуації:

1) затримано особу, яка незаконно переміщувала вогнепальну зброю, є достатні фактичні дані, що свідчать про конкретні обставини злочину;

2) особу злочинця встановлено, але доказів недостатньо для повідомлення про підозру;

3) виявлено незаконне переміщення вогнепальної зброї з використанням транспортного засобу або поштових відправлень, але злочинець невідомий;

4) виявлено об'єкти (підземні тунелі, цинкові контейнери, упаковки), які свідчать про здійснення переміщення вогнепальної зброї;

5) злочинець відомий, але він переховується від слідства та суду.

На підтвердження власних висновків дисертант посилається на результати вивчених ним кримінальних справ, дані про що наведені в додатках, обґрунтовує та пропонує алгоритм дій слідчого залежно від кожної з типових слідчих ситуацій та версій, що висуваються на початковому етапі розслідування.

Розділ 3 «Організація і тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї» має виразну практичну спрямованість, що враховує особливості тактики проведення кожної з досліджених слідчих дій. В ньому висвітлено організаційно-підготовчі заходи і тактичні прийоми проведення огляду і обшуку, а також особливості фіксації в процесуальних документах їх ходу та результатів (стор. 115-149 дис., стор. 12-13 автореф.).

Автором звертається увага на те, що під час огляду необхідно виявляти і вилучати: 1) вогнепальну зброю; 2) місця приховування вогнепальної зброї (спеціально обладнані схованки); 3) об'єкти, які містять на собі сліди перевезення вогнепальної зброї (збройове мастило, порохові частинки); 4) документи, на підставі яких перевозилася вогнепальна зброя; 5) автоматизовані або дистанційно керовані технічні пристрої (квадрокоптери, плаваючі засоби).

Окремо вказується на деякі тактичні й суто технічні помилки, яких припускаються слідчі під час проведення огляду, зокрема: 1) поверхневий, непослідовний і неповний опис обстановки місця події та кожного з виявлених слідів злочину; 2) несвоєчасне і поверхневе, часом поспіхом проведення

огляду; 3) відсутність єдиного керівництва оглядом з боку уповноваженої особи; 4) проведення огляду не повним складом слідчої групи – незалучення кінологічної служби, експерта-криміналіста, вибухотехніка та ін.; 5) відсутність в деяких випадках технічних засобів фіксації огляду – фотозйомки або відеозапису; 6) відсутність фототаблиць у разі проведення фотозйомки і схем огляду місця події; 7) ігнорування слідчим оперативно-розшукової інформації.

Можна погодитись з дисертантом в тому, що до видів об'єктів, які підлягають виявленню і вилученню під час проведення обшуку, відносяться: 1) не лише вогнепальна зброя, а й окремі її частини, заготовки окремих деталей, технічні засоби й вироби, які мають відношення до вогнепальної зброї; 2) предмети, які містять сліди злочинних дій або сліди злочинця; 3) боєприпаси та їх компоненти; 4) інструменти й різні матеріали, які зазвичай використовуються для виготовлення окремих деталей зброї; 5) предмети, речі, у яких зберігалася зброя або боєприпаси.

Значну увагу в цьому розділі приділено особливостям підготовки до проведення обшуку. Доведено, що окремий обшук може й не мати суто пошукового характеру (виявлення об'єктів), а рішення про його проведення приймається виключно з тактичних міркувань. Зміст такої тактичної операції визначається у проведенні обшуку у одного із співучасників злочину та відстеженні поведінки інших, які своїми діями можуть виказати місця можливих схованок вогнепальної зброї або безпосередньо змінюють її місцезнаходження, тобто вчинюють дії щодо незаконного переміщення до іншої схованки. Результати проведення такої тактичної операції є підставою для проведення обшуків із завчасно передбачуваними об'єктами пошуку.

У висновках викладені основні підсумкові положення та пропозиції автора, що сформульовані в процесі дослідження. В них лаконічно й стисло відображені основні результати роботи. Висновки здобувача щодо визначення ним значимості його праці для науки й практики вважаються цілком обґрунтованими, достовірними, відповідають суті розглянутих питань і відзначаються послідовністю та логікою викладених думок, що дає підстави

для стверджень про можливість використання на практиці (стор. 150-152 дис. стор., 14-15 автореф.).

Зміст автореферату ідентичний основним положенням і висновкам дисертації, за формою та обсягом відповідає вимогам, які ставляться до такого виду робіт.

Зазначене дає вагомі підстави для позитивної оцінки праці. Водночас, є потреба зупинитися на деяких дискусійних положеннях, які потребують врахування, уточнення, або ж можуть стати предметом дискусії під час обговорення цієї дисертації.

Вартими на висловлювання зауваженнями вважаю такі.

1. В дисертації не наведено достатнього обґрунтування і тому не вбачається доцільним визначати предмет злочинного посягання – незаконного переміщення вогнепальної зброї у відсотках за кожним з видів такої зброї. Показники у відсотках отримані особисто дисертантом в результаті вивчення ним 391 кримінальних справ та кримінальних проваджень за окремий періоді в окремому регіоні України. Але це не означає, що у інших випадках, на інших територіях і в інший час має зберігатись таке ж саме співвідношення предметів даного злочину за видами вогнепальної зброї.

2. Дещо загальними словами викладено у висновках (пункт 5) і не зовсім чітко обґрунтовано за текстом дисертації, а тому потребує уточнення дисертантом його власне бачення визначення "криміналістичної вагомості" таких ознак особи злочинця, що вчиняє незаконне переміщення вогнепальної зброї, як фізичні, соціально-побутові, моральні, психологічні властивості. Що саме дисертант включає до змісту таких властивостей і яке їх криміналістичне значення?

3. Однією із задач даного дослідження ставилось "розкрити організаційно-тактичні особливості проведення огляду". Але у висновках мова йде про "організаційно-підготовчі заходи і тактичні прийоми проведення огляду та найбільш типові тактичні помилки під час проведення огляду" і тому бажано було б почути від дисертанта, які ж таки організаційно-тактичні

особливості і саме особливості, а не загальні тактичні визначеності, має проведення огляду у кримінальних провадженнях про незаконне переміщення вогнепальної зброї?

4. Під час розкриття питань криміналістичного забезпечення розслідування зазначених злочинів автору доцільно було б більше уваги акцентувати на питаннях тактики взаємодії слідчого з оперативними працівниками Національної поліції та СБ України, експертними підрозділами, а також з кінологічною службою. Це саме стосується і бажаності більш докладного висвітлення питань взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, проблемність проведення яких на практиці часто перешкоджає нормальному процесу досудового розслідування.

5. Цікавим і повчальним у певному розумінні є звернення дисертанта до зарубіжного досвіду кримінального розслідування фактів незаконного переміщення вогнепальної зброї, проте не розкривається і не описується докладно автором, які саме процесуальні дії проводяться в зарубіжних країнах, чим вони відрізняються від дій працівників вітчизняних органів досудового розслідування і як виглядає алгоритм діяльності зарубіжного суб'єкта досудового розслідування в разі виникненні типових для нашої практики слідчих ситуацій.

Зроблені зауваження, проте, носять дискусійний, уточнюючий і не суто принциповий характер, в своїй сукупності не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, не перекреслюють вагомого доробку автора і не дають підстав для сумнівів щодо належних позитивних якостей цієї роботи.

Текст праці викладено у логічній послідовності, добротною державною мовою з дотриманням в достатній мірі наукового стилю, що вказує на володіння дисертантом українською фаховою науковою термінологією, а зміст дисертації свідчить про її завершеність і самостійність здійсненого дослідження, його відповідність науковій спеціальності 12.00.09. Додатки до дисертації мають змістовне навантаження і використані автором за їх

фактичним призначенням. Оформлення й обсяг дисертації, додатків та автореферату в цілому відповідає вимогам, що висуваються до таких робіт.

Проведене здобувачем дослідження відповідає науковій спеціальності, за якою воно здійснено, а подана до захисту дисертація є завершеною, самостійною працею, що містить раніше не захищені положення, в якій отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що вирішують наукове завдання та мають значення для удосконалення діяльності слідчих й оперативних підрозділів Національної поліції України та інших правоохоронних органів. В сукупності це слід вважати значним досягненням для розвитку теорії і практики криміналістики.

На підставі викладеного вважаю, що подана до захисту дисертація Мельниченка С.П. за темою: «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї» відповідає вимогам п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 з відповідними наступними змінами, що пред'являються до кандидатських дисертацій, а її автор ***Мельниченко Сергій Петрович*** **заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук** за спеціальністю: 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент –
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Академії адвокатури України
доктор юридичних наук, професор В. А. Колесник

"17" жовтня 2016 р.

Підпис Колесника Валерія Аркадійовича засвідчую:
референт Т.Д. Корнейчук

"АКАДЕМІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ"
Ідентифікаційний код 22928626